

**ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО РЕЦЕНЗЕНТА
НА ДИСЕРТАЦІЮ КАПУСТІНА П.Р.**

ЗА ТЕМОЮ:

**«КОМП'ЮТЕРНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК СПОСІБ СИНЕРГУВАННЯ
ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА У ЦИФРОВИЙ ПРОСТІР»,**

*представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії (PhD)
за спеціальністю 023 (Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво,
реставрація), галузі знань 02 (Культура і мистецтво)*

АКТУАЛЬНІСТЬ ТЕМИ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Актуальність дослідження дисертанта зумовлена об'єктивними процесами трансформації українського образотворчого мистецтва під впливом цифровізації, яка за останні десятиліття суттєво змінила як художній інструментарій, так і механізми рецепції мистецьких творів. Автор обґрунтовано вказує на існування прогалини у вітчизняній науковій думці. Попри значний доробок науковців із окремих аспектів цифрового мистецтва, саме синергія традиційних і цифрових практик як цілісний феномен не була предметом комплексного дослідження.

Особливої актуальності роботі надає чинник повномасштабного вторгнення, оскільки синергія традиційних і цифрових практик постала як значущий засіб осмислення травматичного досвіду та утвердження національної ідентичності, що робить дослідження не лише академічно, а й суспільно значущим. Визначення типології форм синергії (пластична, концептуальна, середовищна) та виявлення національної специфіки, зумовленої інституційною моделлю розвитку та орнаментально-декоративною традицією, свідчать про наукову новизну та практичну цінність дисертації.

ЗВ'ЯЗОК ДИСЕРТАЦІЇ З НАУКОВИМИ ПРОГРАМАМИ, ПЛАНАМИ, ТЕМАМИ

Дослідження проведено на базі кафедри живопису Харківської державної академії дизайну і мистецтв у межах її наукової тематики. Його проблематика корелюється з ключовими пріоритетами розвитку мистецької науки й освіти, окресленими Міністерством культури України, а також повністю відповідає завданням збереження та збагачення культурної спадщини в її сучасних виявах.

СТУПІНЬ ОБҐРУНТОВАНOSTІ І ДОСТОВІРНОСТІ НАУКОВИХ ПОЛОЖЕНЬ, ВИСНОВКІВ ТА РЕКОМЕНДАЦІЙ

Розроблені автором і викладені в дисертації наукові положення та основні результати мають достатній рівень обґрунтованості. Дисертантом опрацьовано значний масив фахової літератури як західної (Л. Манович, Б. Грехем, С. Кук, Д. Кваранти, Дж. Друкер та ін.), так і вітчизняної (З. Алфьорова, С. Борисова, Н. Колесник, Т. Совгира, Л. Соколюк, М. Ковальова та ін.). Залучено широку джерельну базу: наукові праці з історії та теорії цифрового мистецтва, документи інституційних ініціатив (SCCA, InfoMediaBank, KIMAF, MediaArtLab), виставкові каталоги, цифрові ресурси та візуальну документацію художніх проєктів.

Застосований комплекс методів дослідження (історико-хронологічний, компаративний, типологічний та метод композиційно-просторового аналізу) дозволяє дисертанту вивчати синергію традиційних і цифрових практик як цілісний феномен, що має власну структурну логіку та етапи еволюції. Висновки щодо пластичної, концептуальної та середовищної типології синергії логічні й є результатом всебічного об'єктивного аналізу досліджуваної теми. Автор критично осмислює зарубіжний і вітчизняний доробок, виявляючи прогалини у вивченні синергічних механізмів, і пропонує власне трактування ключових дефініцій, що засвідчує належний рівень наукової культури здобувача. Водночас визначення національної специфіки синергії через інституційну модель розвитку, соціально-політичну

детермінованість та структурну тотожність орнаментально-декоративної традиції й цифрових систем свідчить про оригінальність підходу до вивчення теми.

СТРУКТУРА І ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ. ВІДПОВІДНІСТЬ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ ВСТАНОВЛЕНИМ ВИМОГАМ

Ознайомлення зі змістом дисертації дає підстави стверджувати, що дисертаційне дослідження є завершеною науковою працею, виконаною самостійно й відповідно до встановлених вимог. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів з висновками до них, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків (списку та альбому ілюстрацій). Структура роботи є логічною й підпорядкована послідовному розкриттю поставленої мети та завдань.

ДОТРИМАННЯ НОРМ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Під час аналізу представлених матеріалів фактів порушення академічної доброчесності не виявлено. Дисертант послідовно дотримувався вимог законодавства щодо авторського права та наукової етики. Ознак плагіату, неналежного цитування чи присвоєння чужих результатів не зафіксовано. Вибіркова перевірка посилань підтвердила їх відповідність джерелам, зазначеним у списку використаної літератури.

НАУКОВА НОВИЗНА ОТРИМАНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Наукова новизна дисертації є достатньо обґрунтованою і відповідає вимогам МОН. Дисертанту вдалося окреслити власний внесок у розвиток мистецтвознавства. Безперечно новаторським є системний аналіз синергії традиційних і цифрових художніх практик в українському образотворчому мистецтві як самостійного об'єкта дослідження, що досі залишалася на периферії вітчизняної науки. Цінною є запропонована авторська типологія форм синергії (пластична, концептуальна, середовищна), яка може слугувати аналітичним інструментом для подальших досліджень з цієї проблематики. Наукова новизна полягає також у визначенні національної специфіки синергічних процесів, зумовленої інституційною моделлю становлення

цифрового мистецтва, соціально-політичною детермінованістю художніх практик та структурною тотожністю орнаментально-декоративної традиції й цифрових систем, що відрізняє український досвід від світових моделей розвитку цифрового мистецтва. Загалом наукова новизна дисертації не викликає принципових заперечень і підтверджується змістом роботи, водночас деякі позиції сформульовані надто широко.

ПОВНОТА ВИКЛАДЕННЯ ОСНОВНИХ НАУКОВИХ ПОЛОЖЕНЬ, ВИСНОВКІВ ТА РЕКОМЕНДАЦІЙ ДИСЕРТАЦІЇ В ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЯХ

Результати дисертаційного дослідження були оприлюднені у 10 наукових працях, з яких 3 містяться у фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз, одна – у зарубіжному періодичному виданні (Baltic Journal of Legal and Social Sciences), а ще 5 – у збірниках та матеріалах міжнародних та всеукраїнських наукових конференцій. Тематика публікацій охоплює ключові аспекти дослідження: вплив цифрових технологій на традиційне мистецтво, особливості застосування цифрових графічних редакторів, взаємодію штучного інтелекту з генеративним мистецтвом, трансформацію художнього сприйняття в цифрову епоху та еволюцію комп'ютерних технік в образотворчому мистецтві. Наукові публікації відповідають вимогам п. 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії...», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року.

ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ОДЕРЖАНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Основні положення дисертації мають як теоретичну, так і прикладну цінність. Вони можуть слугувати методичною основою при підготовці фахівців у закладах мистецької освіти України – зокрема, в контексті викладання таких курсів, як «Сучасний живопис», «Композиція з використанням діджитал-технологій», «Сучасне мистецтво», «Теорія та історія мистецтва». Крім того, матеріали дисертації придатні для використання у процесі підготовки монографій, підручників,

енциклопедичних статей та аналітичних оглядів сучасного мистецького процесу.

ОЦІНКА ЗМІСТУ ДИСЕРТАЦІЇ ТА ОСНОВНИХ ПОЛОЖЕНЬ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі «Теоретико-методологічні засади дослідження» здійснено комплексний аналіз наукового апарату, необхідного для осмислення складної проблематики синергії традиційних і цифрових художніх практик.

У підрозділі 1.1 «Українська та зарубіжна наукова думка про цифрове мистецтво: історіографія та джерельна база» дисертант систематизував вітчизняний та зарубіжний доробок, пов'язаний з осмисленням цифрового мистецтва та його взаємодії з традиційними практиками. Автор засвідчує належний рівень наукової культури, критично осмислюючи здобутки попередників та висловлює власну позицію щодо стану розробки проблеми. Констатація лакуни у вітчизняному мистецтвознавстві щодо комплексного дослідження національної специфіки синергії є виправданою й обґрунтованою. Водночас заслуговує на увагу те, що джерельна база, попри її значний обсяг, потребує більш систематичного залучення матеріалів з українських архівних установ та періодичних видань, які можуть пролити світло на маловідомі сторінки становлення цифрового мистецтва в Україні. Цей підрозділ виконує функцію теоретичного фундаменту всієї роботи і за своїм обсягом та ґрунтовністю є одним із найвагоміших у дисертації.

Підрозділ 1.2 «Методологія дослідження» присвячено обґрунтуванню застосованого комплексу методів: історико-хронологічного, компаративного, типологічного, методу композиційно-просторового аналізу та ін. Автор переконливо доводить, що саме такий методологічний інструментарій дозволяє розглядати синергію як цілісне явище, що охоплює художню, технологічну та соціокультурну складові. Втім, з огляду на міждисциплінарний характер дослідження, доцільним було б більш детальне обґрунтування застосування методів, запозичених з суміжних галузей, що

дозволило б ще виразніше підкреслити міждисциплінарну природу дослідження.

Підрозділ 1.3 «Понятійно-категоріальний апарат дослідження» є концептуально важливим, адже саме в ньому визначаються ключові поняття та авторське визначення «синергії традиційних і цифрових художніх практик». Важливо, що формулювання цієї форми взаємодії зі збереженням автономії кожної практики породжує нову художню якість, недосягну для них окремо. Разом з тим, у контексті дискусій навколо термінології цифрового мистецтва, де поняття «гібридність», «мішана медіа», «постцифровість» часто вживаються як синоніми, що потребувало, на нашу думку, додаткового теоретичного підтвердження, а саме відмінності запропонованого визначення від існуючих концептуальних моделей. Загалом перший розділ є методологічно необхідним і ґрунтовним, хоча співвіднесення його обсягу з практичними розділами свідчить про вищу вагу останніх, що є логічним для дисертації з переважно емпіричним спрямуванням.

У другому розділі «**Цифрове мистецтво в контексті сучасного образотворчого мистецтва: світовий досвід та українські практики**» здійснено комплексний аналіз виникнення, еволюції та естетичних трансформацій цифрового мистецтва. У підрозділі 2.1 «**Генеza та еволюція цифрового мистецтва: світовий контекст і становлення українських практик**» дисертант простежує розвиток цифрового мистецтва від 1950-х років до сьогодення, виокремлюючи чотири етапи: від формування фундаментальної форми синергії у 1950–1970-х до органічного включення синергії в художню практику у 2010–2026 роках. Автор демонструє ґрунтовну роботу з зарубіжною та вітчизняною науковою літературою, виявляючи здатність до критичного осмислення джерел та концептуального окреслення складних мистецтвознавчих проблем. Підрозділ є найбільш вагомим за змістом, що свідчить про ґрунтовність авторського доробку в цій частині. Водночас, на нашу думку, більш детального осмислення потребує специфіка інституційної моделі становлення цифрового мистецтва в Україні, зокрема

роль окремих осередків, мистецьких організацій та навчальних закладів у формуванні вітчизняної цифрової традиції. Порівняння зі світовим контекстом є вдалим, проте деякі паралелі (наприклад, між становленням цифрового мистецтва в пострадянських країнах) залишилися недостатньо розкритими.

Підрозділ **2.2 «Трансформація художніх практик під впливом цифрових технологій»** присвячено аналізу конкретних змін, які зумовили цифрові інструменти на всіх етапах творчого процесу – від концептуалізації до репрезентації. Дисертант переконливо доводить, що цифрові технології не лише розширили технічні можливості митця, а й породили нові форми художнього мислення. Підрозділ є логічним продовженням попереднього й забезпечує перехід від історії до аналізу конкретних практик, що надає дослідженню структурної цілісності.

Підрозділ **2.3 «Зміна естетичних критеріїв і рецепції творів образотворчого мистецтва в цифровому середовищі»** заслуговує на особливу увагу як один із найбільш оригінальних елементів дослідження. Автор виявляє нові естетичні категорії (глітч, піксельна та постцифрова естетика, інтерактивність і імєрсивність), де технічне обмеження та цифровий збій набувають художньої цінності. Водночас цей аспект потребує більшого звернення до вітчизняного контексту: аналіз конкретних українських виставкових проєктів, в яких цифрова та традиційна складові взаємодіють на рівні рецепції, міг би суттєво зміцнити аргументацію.

У третьому розділі **«Гібридні художні практики українських митців: техніки, інструменти та творчі стратегії»** здійснено практичну реалізацію теоретичних положень, сформульованих у попередніх розділах. Підрозділ **3.1 «Типологія форм синергії традиційних та цифрових художніх практик в українському образотворчому мистецтві»** є концептуальним ядром дисертації. Дисертант структурував три типи синергії: пластична (на рівні форми), концептуальна (на рівні ідеї) та середовищна (на просторовому та рецептивному рівнях). Типологія є логічно виваженою, системною та гнучкою внаслідок визнання того, що типи можуть поєднуватися в межах одного твору

з домінуванням одного з них. Цей підрозділ заслуговує на визнання як один із найбільш оригінальних внесків дисертації, оскільки пропонує системну класифікацію, придатну для подальших мистецтвознавчих досліджень.

Підрозділ **3.2 «Реалізація форм синергії в художніх практиках українських митців»** містить конкретний мистецтвознавчий аналіз творів, що слугує емпіричним підтвердженням типологічної моделі. Автор демонструє здатність до детального аналізу художніх робіт, поєднуючи формальний аналіз із контекстуальним осмисленням.

Підрозділ **3.3 «Національна специфіка синергії традиційних та цифрових художніх практик в українському образотворчому мистецтві»** присвячено визначенню чотирьох чинників національної специфіки: унікальна інституційна модель, соціально-політичний контекст (зокрема російсько-українська війна), орнаментальна традиція народного мистецтва та формування індивідуальних авторських стратегій. Цей підрозділ є одним із найвагоміших у дисертації за науковою новизною та практичною цінністю, адже саме він відповідає на центральне дослідницьке запитання щодо національної ідентичності синергії. Аргументація є переконливою, хоча деякі чинники (зокрема вплив орнаментальної традиції) потребували б ще більшого емпіричного підтвердження та конкретизації на прикладах окремих творів.

Загалом третій розділ є найбільш оригінальним та вагомим за науковим внеском, оскільки пропонує нову типологічну модель та визначення національної специфіки синергії, що може слугувати основою для подальших мистецтвознавчих досліджень у цій галузі.

ДИСКУСІЙНІ МОМЕНТИ, ЗАУВАЖЕННЯ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

1. У дослідженні констатується відмінність української моделі синергії образотворчого мистецтва з цифровим простором від світових практик. Втім, це зіставлення здійснюється переважно на рівні теоретичних конструкцій, а не порівнянні конкретних художніх проектів та митців. Було б доречним провести системне порівняння обраних українських зразків із типологічно

близькими зарубіжними практиками. Наприклад, звернутися до цифрових проєктів, реалізованих у рамках європейських ініціатив, що дозволило б емпірично підтвердити тезу про національну детермінованість цих процесів.

2. Поняття «традиційні художні практики», яке активно використовується в роботі, залишається дещо розпливчастим. Воно формально охоплює всі види образотворчого мистецтва, проте аналітичний корпус дисертації зосереджений переважно на живописі, графіці та інсталяційних формах. Скульптура, кераміка, текстиль, роботи в медіа на межі традиційного та цифрового практично не потрапляють у поле аналізу автора. Варто було б або чітко визначити видові межі дослідження на початковому етапі, або, навпаки, розширити аналітичну оптику, щоб зняти невідповідність між широтою декларованого поняття та фактичним матеріалом роботи.

3. Помітне дублювання окремого матеріалу в різних підрозділах та положеннях висновків. Низка творів і митців (І. Ісупов, Р. Мінін, О. Сіроус, С. Рябченко, Ю. Алімова) фігурує фактично в кожному розділі, причому в подібних смислових ракурсах. Це створює враження самоповтору й послаблює ефект новизни вже введеного в обіг матеріалу. Доречніше було б апелювати до творів, які попередньо не аналізувалися в інших розділах, або ж застосовувати до вже згаданих проєктів принципово інший кут зору, фокусуючи увагу на новій якості аналізу.

Втім, висловлені зауваження і рекомендації не знижують загальної оцінки дисертації. Вони мають переважно характер рекомендацій, покликаних допомогти авторові у подальшій роботі над монографією та в розвитку дослідницьких перспектив, пов'язаних з українським цифровими проєктами.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ ТА ОЦІНКА ДИСЕРТАЦІЇ

Дисертаційне дослідження «Комп'ютерні технології як спосіб синергування образотворчого мистецтва у цифровий простір» є цілісним і самостійним науковим проєктом. Дослідження вирізняється актуальністю, достатньою мірою наукової новизни, обґрунтованістю основних положень, а також суттєвою теоретичною і практичною цінністю. Зміст роботи та її

оформлення повною мірою відповідають вимогам Наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. Структура й обсяг дисертації узгоджуються з нормами чинного українського законодавства, зокрема п. 29 Постанови Кабінету Міністрів України № 261 від 23.03.2016 р. (з урахуванням змін, внесених Постановами № 283 від 03.04.2019 р. та № 502 від 19.05.2023 р.), а також «Порядку присудження ступеня доктора філософії...», затвердженого Постановою КМУ № 44 від 12.01.2022 р. Отже, автор дисертації **Пилип Капустін** заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація», галузі знань 02 «Культура і мистецтво».

Офіційний рецензент:

кандидатка мистецтвознавства,

професорка кафедри аудіовізуального мистецтва,

перший проректор з науково-педагогічної роботи

Харківської державної академії дизайну та мистецтв

Марина ТОКАР